

Steur terug in Nederland

TEKST Niels Brevé, Sportvisserij Nederland | Bram Houben, ARK
Gerard de Laak, Sportvisserij Nederland | Karsten Reiniersen, ARK
ILLUSTRATIES Janny Bosman, Niels Brevé en Sportvisserij Nederland

Na een paar eeuwen van industriële ontwikkeling is de Atlantische steur bijna helemaal verdwenen uit de stroomgebieden van de grote rivieren. Diverse organisaties werken aan de terugkeer van deze majestueuze vis.

De Europese of Atlantische steur kwam oorspronkelijk voor in alle stroomgebieden van de grote rivieren, van de Middellandse Zee tot de Oostzee. Maar na een paar eeuwen van industriële ontwikkeling was de *Acipenser sturio* bijna helemaal verdwenen. Alleen in de Georgische rivier de Rioni en de Franse Gironde werden nog sporadisch levende steuren aangetroffen. Via het Franse onderzoeksprogramma CEMAGREF, tegenwoordig onderdeel van het IRSTEA-instituut, konden de laatste paartjes uit de rivier de Gironde worden gevestigd en worden overgeplaatst naar een geavanceerd kweekcentrum. Dat was net op tijd. De 'common sturgeon' was namelijk de meest zeldzame vissoort ter wereld geworden. De Fransen bestookten daarop de beroepsvissers met een heuse mediacampagne die zelfs in Nederland zijn weerklank vond: "NON L'esturgeon Européen ne doit pas disparaître". Vrij vertaald: "NEE, de Europese steur mag niet verdwijnen".

Uitsterven van migrerende vissoorten

De steur is praktisch verdwenen, ook in Nederland. In het kennisdocument steur van Sportvisserij Nederland staat: "Rond 1600 werd in de IJssel nog aanzienlijk veel steur gevangen, maar in 1821 zou bij Kampen de

laatste grote steur uit de IJssel zijn binnengehaald." Niet alleen de steur stierf uit in Nederland. De achteruitgang van vele visbestanden werd van jaar tot jaar goed gedocumenteerd aan de hand van de aantallen die bij visafslagen aan land werden gebracht. In Nederland werden in 1896 ruim 100.000 zalmen gevangen in de benedenrivieren. De meeste zalmen werden aangevoerd op de grootste visafslag van Nederland, Het Kralingse Veer in Rotterdam. In datzelfde jaar konden 602 volwassen steuren worden aangeland, als bijvangst van de zalmvisserij. De steur was toen al een bijzondere vangst. Rond 1920 was de steur vrijwel helemaal uit de Rijn verdwenen. Een enkel volwassen dier werd nog op de Noordzee aangetroffen, tot de laatste in 1965. De steur was daarmee de eerste grote vissoort die uitstierf, vele andere soorten volgden. In de jaren twintig zagen de grote industriële visserijen uit het benedenrivierengebied zich door achteruitlopende vangsten gedwongen over te schakelen van zalm (en zeeforel) op elft. Helaas kon ook die soort de visserijinspanningen niet weerstaan en verdween in rap tempo uit de Nederlandse wateren. Daarna stortte de beroepsvisserij van het benedenrivierengebied nagenoeg in, alleen de palingvisserij bleef behouden.

Sterven als maagd

De steur was dus de eerste migrerende vissoort die verdween uit het benedenrivierengebied. Het is daarom vermoedelijk ook de laatste soort die we terug zullen zien. Steuren zijn net als zoogdieren of kraakbeenvissen (haaien en roggen) erg gevoelig voor de druk van visserij,

Wasibi, Abad en Seve

Onder het toezend oog van de verzamelde Nederlandse pers liet Prinses Laurentien op 9 mei 2012 drie slanke, bruine steurtjes vrij in het troebele, snelstromende water van de Nieuwe Waterweg. De drie vissen kregen niet alleen twee merkjes mee, zoals het test-dieren betaamt, ook kregen ze elk een naam. Kinderen van de Missing Chapter Foundation kozen drie namen die ze toepasselijk vonden voor de steur: 'Wasibi (genoemd naar de deelnemende organisaties WNF en de Wilhelminaschool, ARK Natuurontwikke-

ling, Sportvisserij Nederland en Diergaarde Blijdorp), 'Abad' wat in het Hongaars vrijheid betekent en 'Seve', afgeleid van het Engelse perseverance wat volharding of doorzettingsvermogen betekent. De dagen rondom de tewaterlating werd aan nog eens 43 steurtjes de vrijheid gegeven door onder meer Jan Terlouw, voorzitter van de werkgroep trekvisserij van Sportvisserij Nederland. Hun reis begon in Keizerdom bij Nijmegen en werd gekoppeld aan een migratieonderzoek, dat te vinden is op www.steureninederland.nl.

Hét symbool van ecologisch gezonde riviersystemen.

simpelweg omdat ze zich pas op hoge leeftijd voortplanten. De kans is dan ook vrij groot dat ze als maagd al het leven laten.

Toch is het juist hun grootte en gevoeligheid die steuren interessant maakt voor het herstel van de Rijn. De steur is een opvallende soort die centraal staat voor de aanpak van

een hele keten aan problemen. Keert de steur ooit terug in de Rijn, dan moet het riviersysteem eerst voldoende zijn hersteld voor de andere migrerende vissoorten.

Steuren zijn namelijk niet alleen extra gevoelig voor visserij, maar ook de lange weg die zij moeten afleggen

in de rivier op zoek naar de hoger gelegen paai- en opgroeigebieden, maakt ze kwetsbaar. Bij de Rijn bevonden die gebieden zich bijvoorbeeld ter hoogte van Bonn en Koblenz, op een afstand van maar liefst 800 kilometer van de Noordzee. De soort wordt weliswaar groot en sterk, maar is toch supergevoelig: ➤

In 1915 was de Atlantische steur nagenoeg verdwenen. Deze reus werd gevangen in de Rijn bij het Duitse Obermörnter.

één niet te passeren stuw-sluiscomplex kan een hele populatie steuren doen verdwijnen. Als een vispassage geschikt wordt gemaakt voor een steur van drie meter dan zal dezelfde vistrap ook probleemloos te passeren zijn voor andere inheemse migrerende vissoorten als houting, zeeprík, rivierprík, zalm, zeeforel, elft, fint, spiering, driedoornige stekelbaars en paling. Een voorbeeld van zo'n passage is die in de Elbe die nabij Hamburg werd geplaatst.

Kaviaar

Steuren staan bekend om de kostbare kaviaar die ze produceren. Maar zelfs de Franse keuken wordt geen kaviaar gegund van *Acipenser sturio*. Het Franse kweekprogramma levert misschien duizenden eitjes op, maar

die eindigen niet op het bord. In plaats daarvan worden ze opgekweekt tot ministeurtjes met in feite een veel hogere waarde. De nakomelingen worden jaarlijks vrijgelaten in de Gironde, en met succes. Uit visbeemonsteringen in het dertig kilometer brede estuarium blijkt dat een flink aantal steuren van toch al 1,5 meter in scholen de heersende stromingen en de overgang van zoet naar zout trotseren.

Duitse kweek

Omdat de soort moet worden hersteld in meer stroomgebieden van het oorspronkelijke verspreidingsgebied, zijn de Fransen bereid om steuren beschikbaar te stellen voor uitzetting buiten hun landsgrenzen. In 1994 verenigden weten-

schappers en viskwekers zich in het Gesellschaft zur Rettung des Störs *Acipenser sturio* L. In 1996 werden veertig jonge *Acipenser sturio* geleverd aan het Duitse IGB (Leibniz-Institut für Gewässerökologie und Binnenfischerei), bedoeld voor de oprichting van een tweede kweekcentrum. De Duitsers zijn onlangs begonnen met het uitzetten van de steuren in de Elbe. Voor de Rijn ligt een vergelijkbaar scenario nog in het verschiet.

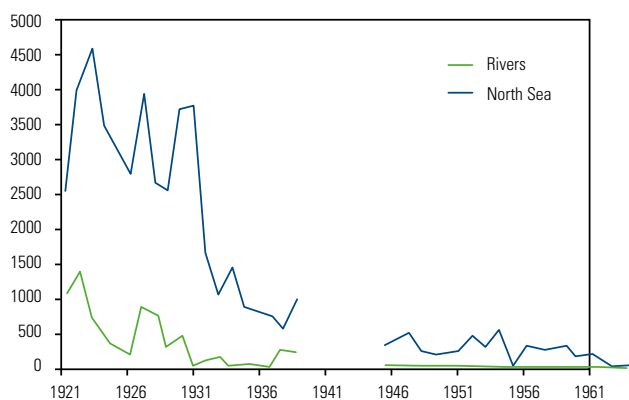
Experimenteren op de Rijn

IRSTEA leverde in 2012 voor het eerst steuren aan Nederland. Het experimentele migratieonderzoek met NEDAP-transponderzenders gaf leuke resultaten: de juvenielen van 1,5 kilo zwommen op natuurlijke wijze naar de Noordzee. Met gemiddeld 70 kilometer per dag volgden zij de hoofdstroom van de Waal bij Kekerdam naar de Noordzee, via de Biesbosch, de Dordtsche Kil en Rotterdam. Minpuntje is dat de route laat zien hoe het Rijnwater wordt omgeleid door de dichtgehouden spuisluizen van de Haringvlietdam. Door de Deltawerken is het Haringvliet, de historische monding van zowel de Maas als de Rijn, potdicht. Voor jonge steurtjes zou een open Haringvliet dan ook duidelijk een beter gebied zijn om op te groeien dan de uitgediepte haven van Rotterdam.

Vangstmeldingen door garnalenvissers waren een bijkomstige verrassing. De zeeflap is een voorziening die grote vis in de garnaalnetten onder water vrijlaat en selectief garnalen aan boord brengt. In de periode waarin dit type net niet werd gebruikt, ontving Sportvisserij Nederland vijf meldingen van steuren binnen één maand. Hieruit blijkt dat wanneer dit zeefnet wel is geïnstalleerd -tegenwoordig standaard- dat steur dan onderwater wordt gelost. Bijvangst door beroepsvissers op zee blijft echter een probleem.

Geschiedenis Rijn

Rijnwater is tegenwoordig veel schoner dan voorheen, maar voordat er een onderbouwde uitspraak gedaan kan worden over de geschiedenis voor steur in dit water moeten

De laatst genoteerde steuraanlandingen van het Kralingse Veer te Rotterdam, de grootste visafslag van het benedenrivierengebied. Het betreft hier aanlandingen in kilo's. In 1921 werden er nog 25 steuren aangeland.

allerlei facetten beoordeeld worden: is er voldoende paai- en opgroei-habitat, hoe staat het met de voedsel-beschikbaarheid, wat is het risico van sterfte door vangst, is de migratieroute overal te passeren, is er sprake van een goede overgang van zoet naar zout in het estuarium, hoe staat het met de nationale en internationale afstemming en de bekendheid bij visserij en publiek, en last but not least hoe groot is de bedreiging door exoten?

Moeite met Russen

Wereldwijd zijn er 27 soorten steuren die niet allemaal zeldzaam zijn. Dat de Rijn weer geschikt lijkt voor steur blijkt onder meer uit de aanwezigheid van exotische, uitheemse soorten. Russische diamantsteuren (*Acipenser gueldenstaettii*), Siberische steuren (*Acipenser baerii baerii*) en sterlets (*Acipenser ruthenus*) worden overal in West-Europa gekweekt voor verspreiding via tuincentra. Eenmaal te groot voor de vijver (deze Russen worden circa 10 kilo zwaar en 1,5 meter lang) en illegaal vrijgelaten, blijken de dieren zich goed te kunnen handhaven in de Nederlandse wateren en op de

Noordzee. De steurexoten zijn nog niet paaiend aangetroffen. Concurrentie om ruimte en mogelijke kruising met andere soorten kan de terugkeer van de Europese steur bemoeilijken. Een reden temeer om deze ontwikkeling te controleren en snel werk te maken van het herstel van de populatie.

Atlantische steuren

Na een succesvolle afronding van het migratieonderzoek wordt verder gewerkt aan het redden van de steur door het Nederlandse steurproject. Een stok achter de deur vormt het diverse internationale natuurbeleid, vooral de Kaderrichtlijn Water, de status van Natura 2000-gebieden en de Europese Habitatrichtlijn waarin de steur en de houting als belangrijkste vissoorten zijn aangemerkt. De WNF-programma's 'Met Open Armen' (open Delta) en 'Green Rhine Corridor' moeten dit verder ondersteunen. Daarnaast zijn herhalingen van de experimentele uitzettingen gewenst om nog meer informatie te krijgen over deze soort in het Rijnstelsel. Steuren zwommen heen naar de Noordzee, maar komen ze ook weer terug?

Weerzien in 2018

Het werk aan de toekomst van de steur in Nederland staat dus zeker niet stil. Toegegeven, het gaat niet zo snel, maar dat kan ook niet. Datzelfde geldt ook voor Wasabi, Abad en Seve. Bij het vrijlaten in 2012 waren deze kindersteurtjes drie tot vijf jaar oud. Een mannetjessteur heeft 10 tot 12 jaar nodig voordat hij klaar is om te paaien. Bij een vrouwtje moeten we zelfs denken aan 14 tot 16 jaar. Op zijn vroegst kunnen we Wasabi, Abad en Seve daarom pas in 2018 terugverwachten. Mogelijk helpt de geplande 'Kier' in de Haringvlietsluizen de vissen dan verder. Het zou ook zomaar kunnen dat ze uiteindelijk toch de haven van Rotterdam verkiezen. Voor het herstel van de steur moeten we vertrouwen op het kiezen van de vrijheid van Abad, de volharding van Seve, maar ook van de organisaties Wasabi, en heel veel mensen in binnen- en buitenland die natuurherstel een warm hart toedragen. **V**

De grootste vispassage ter wereld in de Elbe bij Geesthacht. Zelfs steuren met een lengte van drie meter kunnen deze vistrap nemen.

Kennisdocument steur

Een pdf van het kennisdocument de steur is gratis te downloaden via www.sportvisserijnederland.nl